

A két legjelentősebb német helyszín, Berlin és München önálló elemzést érdemelne. Múzeumi szempontból mindkét város külön országnak tekinthető. Intézményi fedőszervük elnevezésében ez tükröződik is: Bayerische Staatsgemäldesammlungen, illetve Staatliche Museen zu Berlin – Stiftung Preussischer Kulturbesitz. Széles körű antik és régi képtári anyag alapozza meg mindkét városban a modern és kortárs művészet elhelyezését egy kronologikus perspektívában. Berlin előnye a mai kortárs pezsgés: a város izgalmasságban, kísérleti-alternatív jellegben maga mögött hagyta New Yorkot, Párizst és Londont. Nem véletlen, hogy a modern gyűjteményért felelős Neue Nationalgalerie és az éppen csak 1996-ban megnyílt kortárs Hamburger Bahnhof mindig a konzervativizmus vádját szenvedti el! Ilyen gazdag klasszikus háttérrel és újító jelenkori szcénával szembesülve csak előre lehet menekülni; ez kényszeríti ki ezekből a modern és kortárs művészeti múzeumokból a folyamatos lépéstartást.

München higgadtabb közeg; és ez fordított módon, de nem kevésbé előnyös a jelenkori anyag számára. Pinakothek der Moderne lett az új múzeum neve; sokatmondó elnevezés. Ugyanúgy Pinakothek, vagyis képtár, az egykori görög kifejezés hagyományát követve, ahogyan a szomszédos Alte és Neue Pinakothek. Az új múzeum – amely valójában négy kollekció közös otthona: modern művészet, építészet, design és grafika – a modern és kortárs alkotásokat sűrűn változó, közös kiállításon mutatja be. Fő üzenete: ezek is képek, „csak” képek, egy hömpölygő történeti folyam mai hullámai. Óriási legitimációt biztosít a modern és kortárs anyagnak, hogy az Alte és a Neue Pinakothek révén két klasszikus intézmény nyújt művészettörténeti alapot. A közös Pinakothek elnevezés világosan jelzi, hogy a jelenkori – a közönség által talán nehezen befogadható, de valójában a jövő klasszikusának számító – művészet egyenrangú a letisztult értékű gyűjteményekkel.

Ki-ki vérmérséklete szerint válogathat e német interpretációk között. Egy bizonyos: amint a tízes-húszas években, úgy Németország ma újra a modern-kortárs művészet nemzetközi összehasonlításban legnyitottabb múzeumi otthona. Nem véletlen, hogy a két év múlva a teljes felújítás végére érő berlini Museumsinsel legfontosabb intézménye, az Altes Museum homlokzatán óriási neoninstalláció hirdeti: All Art Has Been Contemporary.

Nyilas Atilla

AZ ÁLMOSKÖNYVBŐL

96.03.29.

(*k.kabai lóránt álomnaplójából*)

Szédültem, soha nem volt ilyen erős tér,
lakást vettünk (bátyámék most vettek új
lakást), már bemenni is féltem, iszonyato-
san magasnak tűnt föl, kinéztem az abla-

kon, magasnak tűnt föl, kinéztem az új lakást, már bemenni is féltem, iszonyatosan magasnak tűnt föl, kinéztem az ablakon, szédültem, soha nem volt ilyen erős

lakás, már bemenni is féltem, iszonyatosan magasnak tűnt föl, kinéztem az ablakon, szédültem, soha nem volt ilyen erős tériszonyom, itt igazi halálfélelmem volt.

Armageddon

Kicsike zöld álarcok piros hajjal,
száj- és szemüreggel –
ilyenről álmodtam, s ahogy megébredtem,
rögtön tevékenykedni kezdtem,
védőszenetek ereklyéit, ha hozzájuthattam,
vagy legalább ábrázolásait gyűjtöttem,
mindenkit kérdezgettem, akivel csak találkoztam,
tud-e az őrangyaláról,
s hogy a boldogok közül kit érez a magához
legközelebb állónak.
Rózsafüzéreket halmoztam föl és kenyeret,
sok-sok egész kenyeret,
aztán útra keltem.

Balra indexelünk, és ismerős
sávok között váltunk rövid,
még valami szoc márkájú kocsinkkal
sztráda poros nyitózakaszán.
Tudom, hogy északkeletre,
a Balatonhoz vezet,
ahhoz a Balatonhoz, amilyenek
ilyenkor szoktam látni,
két, egymáshoz közeli nyaralóhely
szívet melengető képeivel.

Kis ketrechen vagy rács alatt,
kimúlva találok állatbarátomat,
kutyát vagy talán vidrát.
A környéken pusztítás nyomai,
szétszórt tetőcserep, kidőlt fák,
leomlott falak. Mesélik, az éjjel
démonok törtek rá a falura,
nyomukban szélvihar kerekedett,

s addig riogatták a jószágot,
amíg bele nem pusztult a félelembe.
Nagyok voltak, de senki sem tudná
megmondani, milyen alakúak,
hol úgy néztek ki, mint vastag,
kérgetlen ágak, hol meg
akár holmi repülő gombatelepek,
de erre sem mernének esküdni.
Visszamegyek kis barátom teteméhez,
hogyan elföldeljem, s fölötte a rácson
ott ül egy piros hajú, zöld álarcocska.

k.kabai lóránt

EGY

a nyugalom szétárad fejemben, és szét fogja roncsolni,
pedig úgy gondolom, most már vagyok olyan erős,
hogyan egyedül is elboldogulok magammal;
az érzést szégyellem sokszor, hogy erősebb vagyok,
mint mások, ez az érzés fog el újra és újra,
azonban mindig a gyengeségem volt az erősségem,
én pusztán gyengeségből vagyok,
ezt azonban még senkivel nem közöltem.

szótlanságom *nyugtalanító*nak tűnhet föl,
de nem *aggasztó*nak, mert nem beteges,
hanem ésszerű, a testem, mint látható, egészséges;
az ember szüntelenül *csúcsveszélyes állapotban* van,
csupán nincs tudatában a ténynek, hogy *szüntelenül*,
hogyan ő maga, hogy *mindig maga ellen*,
ilyen csúcsveszélyes állapotban leledzik,
ezáltal létezik, de beteg is ezáltal.

az emberek járnak egymással, beszélnek egymással,
hálnak egymással, és nem ismerik magukat,
ha az emberek ismernék magukat, nem járnának egymással,
nem beszélnének egymással, nem hálnának egymással;
te ismered magadat, kérdelek gyakran magamtól,
a kérdést a legmagátólértetődőbbnek érzem;
én nem tartozom ide, *sehova nem tartozom*,
egyik, állandóan visszatérő, döntő mondatom.

a magunkban beszélgetés művészete sokkal magasabb rendű,
mint a beszélgetés művészete, de a magunkban beszélgetések
ugyanolyan értelmetlenek, mint a beszélgetések,
habár hasonlíthatatlanul kevésbé értelmetlenek;
a szavak, amelyekkel beszélünk, voltaképp már nem is léteznek,
az egész szókészlet, amit használunk, már nem is létezik,
de az sem lehetséges, hogy teljesen elnémuljunk,
mert mindent, ami meg van világítva, be is kell világítanunk.

minden embernek megvannak a szavai,
amelyeket nem szabad *fel*mondanunk neki,
minden rokonom és ismerősöm betege annak,
hogy bizonyos szavakra mindig óhatatlanul elkínzottan reagál,
de annyi mindent teszünk, és rejtély marad, hogy miért,
tessék, ezt mondtam, *nem tudom, miért;*
két papagáj egyszerre mindig ugyanazt rikoltozta,
és nem sikerült kivennem, hogy *mit* rikoltanak.

én egy mindenestül idézetellenes ember vagyok,
ellentétben másokkal, az idézgetés az idegeimre megy,
de be vagyunk zárva egy folyvást mindent idézgető világba,
egy folyamatos idézgetésbe, amely maga a világ;
korábban igen hamar *jó* ítéleteket hoztam,
most csak lassan jutok el egy *falsig*,
legjobb pillanataimban egy olyan nyelvet beszélek,
amelyet mindenki ért, de nem ért senki engem.

jóllehet mindent, amit eddig írtam, megsemmisítettem,
mégis hatalmas előrelépéseket tettem;
épp olyan mértékben, amilyen mértékben azt hiszem,
el kell vonulnom a világtól, ki is szolgáltatom magam neki,
fantasztikusan gondolkodunk, és fáradtak vagyunk,
a kimerüléslehetőségek tökélyre vitelében
elsötétítettem házamat, a ház pedig elsötétített engem,
az analógiák végül elkerülhetetlenek.

azt gondolhatnánk, hogy a színjáték *utáni* fáradtság
vagy a szürkület *előtti* örület, vagy a színjáték *utáni*
és a szürkület előtti örület és fáradtság miatt
a házban uralkodó nyugalmat hirtelen mindenki a házban
csak a házban uralkodó nyugalomnak érzi,
megfosztva a rettenetestől, a nyomasztótól;
ha vendégeket hívok magamhoz, az az érzésem,
hogy ellenségeket hívtam meg, a fejem ellenségeit.

állandóan zaklat bennünket, amihez hozzáérünk,
 tehát minden mindig zaklat bennünket,
 életünk, amely nem a természet, egyetlen merő zaklatás nekünk,
 órákon át nézem a nyugalmat, amely itt honol,
 tudom, hogy itt mindig ez a nyugalom honolt,
 egy teljesen változatlan nyugalom, amely megváltoztatott,
 megváltoztat engem, megváltoztat mindannyiunkat;
 először jutottam el a megvalósításig.

ARNO SCHMIDT STIFTER-DIALÓGUSA ELÉ

Adalbert Stifter és Arno Schmidt – monogramjuk azonosságán kívül nehéz volna közös vonást lelnünk e két prózaíró szövegvilágában, ha csak azt nem tekintjük, hogy mind a ketten hazájuk, a XIX. századi Ausztria és a XX. századi Németország irodalmi kánonjának oszlopos tagjai, s hogy ennek ellenére vagy ettől függetlenül magyarországi recepciójuk máig messzemenően hézagos, mondhatnánk úgy is: voltaképpen és sajnálatos módon mindeddig elmaradt.

Stifert (1805–1868) az osztrák biedermeier legfontosabb írójaként tartják számon. Hányatott életében volt reménytelen szerelmes és boldogtalan házas, Metternich fiának házitanítója, 1848-ban „a leghaladóbb liberális”, tanfelügyelő és udvari tanácsos, figyelemre méltó tájfestő és májzsugorban szenvedő nagyívó, aki végül önkezeivel, ereit felvágva vetett véget szenvedésének. Gustav Heckenast korán fölfedezte, pesti nyomdájában kiadta műveit, és mecénásként is támogatta. Olvasóit kezdettől fogva és újra meg újra megosztotta: míg Hebbel például erősen bírálta táj- és tárgyleírásainak aprólékosságáért, nagyregényét, az ezeroldalas NYÁRUTÓ-T (DER NACHSOMMER) Nietzsche a német irodalomtörténet abszolút remekei közé so-

rolta, Karl Kraus akként vélekedett, hogy Stifter sírja előtt bocsánatot illenék kérnie mindenkinek, akiben még „jottányi emberi méltóság és becsületérzés” akad, Thomas Mann pedig úgy találta, hogy „természet-szemléletének csöndes, bensőséges pontossága mögött a kicsapongás, az elemi-katasztrófális, a patológikus iránti hajlam munkál”.

Arno Schmidt (1914–1979) prózáját viszont már saját kora egyöntetűen a múlt század német irodalmának abszolút csúcsteljesítményei között jelölte ki. Külső eseményekben egyre szegényebb életét – szüleiével még gyerekként került Sziléziából Hamburgba, könyvelőnek készült, a háborút Norvégiában szolgálta végig, majd némi bolyongás után egy Hannover közeli kis faluban telepedett le feleségével – mindeztől az irodalomnak szentelte. Írt és fordított; lelkes amatőr csillagászként kéjjel veszte ki elődeinek szakmai tévedéseit, például, ha Gottfried Keller egy novellájában holdtöltéről írt, mikor a datálható esemény idején csakis újhold lehetett; nem kímélte kora fordítókollégáit sem, ő maga viszont saját Poe-fordításaira építette fel opus magnumát, az 1330 A3-as papírlapra gépelt, három hasábra tagolt ZUBOLY ÁLMÁ-t (ZETTELS TRAUM – a bonyolult tükör annak idején olyan nehézség elé állította

a kiadót, hogy lemondott a szedésről, és inkább a gépiratot reprodukálta). „Pointilista” elbeszéléstechnikája, egyéni, az élőbeszédet leképező helyesírása és Freudtól ihletett asszociációs szójátékai („etym”-jei) komoly kihívást jelentenek az olvasónak, a fordítónak még inkább – Arno Schmidt esetében így még érthetőbb a magyar recepció hiánya; a biedermeier Stifter – éppen Pesten kiadott – műveinek legjavát azonban már vagy másfél évszázada aktuális volna a magyar szövegg kultúra részévé tenni.

Arno Schmidt sűrű epével megírt dialógusa minden igazságtalanságával együtt is

pontosan mutat rá a stifteri életmű kényes pontjaira – s ha másra nem, legalább továbbgondolásra serkent. 2005. október 22-én, Stifter 200. születésnapjának előestéjén párhuzamosan hangzott el eredetiben és magyarul egy belbudapesti dzsesszkocsmakét szintjén – a hazai megemlékezések sora ezzel, amennyire figyelemmel kísérek, ki is merült. Aki hallotta már előadni az említett felolvasás két magyar hangját, Dióssi Gábort és Márton Lászlót, a nyomtatott szöveg alá is odahallhatja kettejük gazdag regiszterét, a szenvedélytől átítatott iróniát.

Adamik Lajos

Arno Schmidt

A SZELÍD ANTIEMBER

Egyszáz év „Nyárutó”

Adamik Lajos fordítása

Hangok:

A.: határozott & erőteljes; sőt goromba.

B.: gyors & éles.

- A. 1857. szeptember 12-én, déli 12 órakor leíratott az utolsó szó; a „*Linzer Zeitung*” már három nappal később ezt a jegyzetet hozta...
- B. (*újságíró-fürgén közbevégyva*) A cs. és kir. udvari tanácsos, Adalbert Stifter úr ezekben a napokban fejezte be egy új háromkötetes regényt NYÁRUTÓ címmel, és már nyomdába is adta a kéziratot. – (*Halkabbá válva*) A mű, amelynek a legnagyobb érdeklődéssel nézünk elébe...
- A. (*hangosan, normálisan, közben*) Átfogó könyv végeztetett be: ezer oldal bibliapapír – az tíz goethei WERTHER! 1 egész 4 tized millió betű! Hozzá, ami több: korregény, Stifter 1805 és 1868 közötti jelenéből merítve. Mert bár a közkedvelt követeléseknek, hogy mi minden „legyen” az író, ádáz ellensége vagyok...
- B. (*leereszkedően közbevégyva*) ...„német” legyen; meg „bider” legyen; államfenntartó & szűzies; újeszjamborvígésbátor, ripszropszészész meg ahogy mind a sok szócsinnum cseng: ó, jaj!
- A. (*folytatva*) Egyvalamit azonban egyszer minden írónak el kéne végeznie: *ránk hagy-*